

משפטים

ק"ל ע"י
כולל
לבושי חושן

בראשות הרה"ג ר'
ישראל יושע העשיל פריעדמאן
שליט"א

פרשת כי תצא - כי תבא תשפ"ג לפ"ק | גליון כ"ג שנה א'

משפט החושן

שאלות ותשובות בידי ממונות

הנה הגיע כמה הערות מת"ח חשובים על מ"ש בגליון כ"א במדור זה, ונעתיק מכתב א' מהם ככתבו וכלשונו, ולהעיר בקיצור, וכמה פנים בתורה. ולהקל על המעיין נביא קיצור תוכן השו"ת הנזכר.

תוכן השו"ת:

שאלה: בשבוע שעבר התארחתי אצל חברי שמעון בביתו, וכיבד אותי בכוס מים לשתות, באמצע השתי נשברה הכוס באונס גמור, ודינו של שואל הוא להיות חייב אפי' באונסין, ברצוני לדעת האם אני חייב לשלם לו בעד הכוס או לא. וחשבתי שדין זה יהא דבר מוזר שאני יהא חייב באונסין. וכמו כן יש לדון שאם היה נשבר המטה שיטנתי עליו בביתו שאתחייב עליו בחיובי אונסין. ואף שאיני יודע דיני שואל, מ"מ אני שואל כדת מה לעשות.

תשובה: יראה לפטור, לפי שאין עליו דין שואל להתחייב באונסין, דהא בגמ' ב"מ מ"א ע"א מבואר ברועה בהמות של אחרים -הרי הוא שומר עליהם- שהניח מקלו על טלה מן העדר, אינו שואל שלא מדעת דיהא נקרא גולן, והרמב"ן בחידושויו וגם במלחמות תי' דשואל הוא רק במתכוין להשתמש בה לעצמו, אבל רועה אינו מתכוין לשאול, ולא הוציאה מרשות בעלים כלל, שהרי בהמה זו הולכת עם העדר במקום שדעת הבעלים שתהא שם. וכיון שאינו משנה ממלאכת הבעלים, אלא שהוא משתמש בה עמהם כאחד [ונדצ"ל כאחד] לא נעשה עליו שואל, עכ"ד. וקשה דבנתיב"מ מבואר דאף בבית המשאיל קנאם בהשתמשות, ואפילו בשאל לישב על ספסל עם המשאיל הוא שואל וחייב באונסין, ובמה גרעה בהמה דרמב"ן מספסל דנתיבות.

ונראה דכנות הרמב"ן הוא דשואל היינו נוטל החפץ מהבעלים, ובעת הזאת אין לבעלים עסק עם החפץ, וקנהו השואל, ואפילו מונחים עדיין ברשות בעלים, מ"מ בעלים מרוצים שהשואל יוציא החפץ. ואפילו התנו הבעלים שלא יוציאנו ממקום פלוני, נמי שואל הוא, ואי"ז רק תנאי בעלמא. וחכם אחד אמר דשואל היינו דבעת שמשתמש עם החפץ משתמש בשלו דכבר קנאם בשאלה, ואינו משתמש בשל חברו, ודו"ק. משא"כ ברועה, דהא דהבהמה עומדת במקום זו אינו משום דעת הרועה עכשיו, שנהנה מזה, רק דהבעלים הפקידוהו בידיו ע"ד כן, ואדרבה עיקר מציאות מצב בהמה זו היא כדעת רוצן הבעלים, ורק הרועה משתמש בו שלא מדעתו. ושואל אינו כ"א בכנות בעליו, ובספר פתחי חושן (ח"ג פ"ט אות ס"ט) כ' דבגמרא דידן מסתבר לחלק בין היכא דהשואל מבקש ממנו תחילה, לבין מכבדו המשאיל, אבל לא מצא בפוסקים לחלק כסברא זו. וי"ל דכעין סברא זו נמצא בנתיב"מ ריש סי' קנ"ג סק"ג.

לשון המכתב:

לכבוד המערכת החשוב משפטים.

בגליון של פרשת ואתחנן עקב כתבתם בענין מי שנתארח אצל חברו, אם יש לו דין שואל להתחייב באונסין על החפצים, וציינתם לדברי הפתחי חושן ח"ג פ"ט אות ס"ט שרועה לחלק דאם המשאיל מבקש מן השואל פטור, ומ"מ מסיים דמסתימת הפוסקים משמע דאין חילוק, ובכ"ע חייב. ואתם חלקתם עליו, ודעתכם דבכ"ע פטור.

ולענ"ד העיקר כדברי הפתחי חושן דחייב באונסין. ואבוא על סדר דבריכם.

א. הבאתם דעת הב"ח בסי' ש"ו דאומן בבית הבעלים פטור מוגנ"א משום דלא נסתלקו הבעלים משמירתו, וכיוצא ב' כ' הסמ"ע שם סוסק"א.

ולענ"ד אין לדמות הענינים לכאן, וכמה טעמים. א. לפי שיטת המחנ"א ה"ל שאלה סי' א' וב' דמביא צד די"ל דשואל חייב באונסין אף בלא קיבל עליו שמירת החפץ, דכיון דכל הנאה שלו חייב. ובשו"ת דברי חיים (תו"מ ח"א סי' מ"ד אות ג' וה') כ' דהעיקר כצד זה. ולפי"ז אף אם נאמר דכיון דלא נסתלקו הבעלים לא קיבל שמירה, מ"מ חייב באונסין.

ב. הן אמת שמדברי הנתיב"מ סי' שמ"ו סק"ח מבואר דסי' דאף שואל בעי קבלת שמירה, מ"מ י"ל דאף הנתיב"מ מודה בנדו"ד, דהכא הטעם דלא קיבל שמירה משום דבלא"ק קאי בבית הבעלים, וזה מסתבר לענין גו"א, אבל לענין קבלת חיוב אונסין דשואל אין נפק"מ בהו"ל, דבלא"ה חיוב אונסין אינו ענין של שמירה, דא"א לשמור מזה.

היוצא עיקר לדינא אין לסמוך ע"ז כלל. א. דדעת הש"ך בסי' ש"ו דלא כהב"ח, וכן מוכח מנתיב"מ סי' ש"מ סק"ח. ב. ואף לדעת הב"ח י"ל דמודה בשואל ע"פ דברי המחנ"א ודב"ח הנ"ל. ג. ואף להחולקים י"ל דמודה בשואל מסברא וכו'.

ג. ואח"כ הבאתם דברי הרמב"ן דאין דין שואל כ"ז שלא הוציא החפץ מרשות בעליו, ובאתם דבריו דדוקא כשעיקר מצב החפץ הוא שלא בכנות בעליו יש דין שואל, ואלי"כ אינו אלא השמשות בעלמא, ופטור מאונסין.

והנה עצם הסברא לחלק בין שאילה להשתמשות סברא טובה היא, מ"מ הגדר שהגדרתם דדוקא אם עיקר החפץ הוא שלא בכנות בעליו אז הוא שואל, לא נהירא. וראי' מדברי הנתיב"מ סי' ש"מ סק"א בישראל שהושכן חפץ לגוי, ונתן רשות לישראל חברו להלות עליו, דכ' הרמ"א דאינו חייב באונסין, והנתיב"מ נתקשה בהו"ל הטעם משום דלא הוה קנין, ומשמע דאם היה קנין חייב, וכ"כ בסו"ד דאם המלוה היה ישראל אז השואל חייב באונסין, דהוה כהשתמש בהמשכון והוה קנין עי"ש, והא התם עיקר מצב החפץ היה דוקא בכנות הבעלים שרצה להלות עליו, ואעפ"כ הוא שואל גמור וחייב באונסין. ועוד ראי' מנתיב"מ שם סק"ח דכתב דאם השתמש בספסל בחצר המשאיל, חייב באונסין, וכן אם למד בספר בבית המשאיל, חייב באונסין, אע"פ שאין עיקר מצב החפץ שלא בכנות המשאיל.

ד. וכונת הרמב"ן נ"ל דהוא מטעם שאין כל הנאה שלו, וכן הוא בר"ן שהעתיק דברי הרמב"ן, וכן משמע להדיא בס' תרומת הכרי (סי' רצ"ב סק"א) ובמחנ"א (שומרון סי' כ"ח) ובס' דברי חיים (שומרון סי' ט'), וכ"כ בהדיא בחזו"א ליקוטים (סי' כ' דף ל"ה ב"ה והרמב"ן), רק בס' דברי משפט סי' ש"מ סק"ג מפרש דברי הרמב"ן דלאו דוקא בנהנה המשאיל מהשאלה, רק דכ"ז דעדיין גם המשאיל נהנה מהחפץ אינו חייב באונסין, דא"א לתלות בהשואל עי"ש ותבין. ומ"מ אף לפי"ד בנדו"ד באורח שוותה בכוס של בעה"ב, דכל ההנאה של האורח, בודאי יש מקום לומר שחייב כל האונסין, ואינו דומה לנדון הרמב"ן דהמשאיל נהנה במה שבהמתו הוא במקום מרעה.

וכן מסתבר, דהא בסי' ש"מ סק"ו מבואר בדעת הנתיב"מ דשואל ספר או ספסל בחצר המשאיל חייב באונסין מיד שמשתמש בו, אף בלא עשה קנין ולא היה הסתלקות הבעלים עי"ש, ומשמע דמיייר בכ"ע אף דהמשאיל עדיין שם

דבר המזפוט

שלחו מתם הזהרו בחבורה

עומדים אנו בחודש אלול, הימים נוראים מתקרבים ובאים, זוחלים ורועדים מיום בואך, מחפשים עצות לזכות בדין. אמנם כבר גילה לנו אליהו הנביא בתנא דבי אליהו (זוטא פ"ג) תניא שאלה מדת הדין להקב"ה "למה הוא נושא פנים לישראל", והשיב לה הקב"ה "איך לא אשא פנים לישראל" וכו', אלא שהם מלמדים את התורה ויושבים אגודות אגודות ועוסקים בתורה.

ובמס' אבות (פ"ו מ"ו) תנא דקדוק חברים ופלפול התלמידים בין התנאים לקנות התורה, כי אי אפשר להגיע לאמיתתה של תורה, בלי שיחדדו זה את זה בהלכה. ובתפארת ישראל פי' "דקדוק חבירים" היינו שעל ידי השאלות והתשובות שביניהן ממילא רוחא שמעתתא.

ובגמ' תענית (ז' ע"א) "אמר רבי חמא רבי רבי חנינא מאי דכתיב (משלי כ"ז י"ז) ברזל בברזל יחד, לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חברו, אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה". ובגדרים (פ"א ע"א) שלחו מתם הזהרו בחבורה. והכונה בשניהם אחת, שע"י החידוד נזכה לליבון ההלכתא אליבא דאמת.

זכות גליונו להיות אכסניא לפלפול ודקדוק חבירים, על ידי הקוראים החשובים ששולחים הערות והארות על הנכתב, ועל ידיהם נתלבן השמענתא, וזוכין לאמיתתה של תורה.

ונחזק ידיהן שלא ירפה מלכתוב ולהעיר, כי מנאי וממכם תסתיים השמענתא, וכמ"ש הגאון בעל מעיל צדקה בצוואתו, כשימצא שם ת"ח אחרים יברר הדין עמהם ולא יבוש, ואדרבה זהו כבוד התורה אם יבורר הדין על בוריי.

ונסיים בהא דאיתא בשבת (ס"ג ע"א) א"ר ירמיה א"ר אלעזר שני תלמידי חכמים המחודדין זה לזה בהלכה, הקב"ה מצליח להם, שנאמר והדרן צלח, אל תקרי והדרן אלא וחדדך, ולא עוד אלא שעולין לגדולה, שנאמר צלח רכב.

התודה והברכה: תודתנו נביע להני רבני שהשתתפו בעריכת הגליון בשבוע זאת ובעזרתם זכינו להוציא דבר נאה ומתקבל, ה"ה הרב יואל יצחק פאזנער, הרב פישל שטיינמייץ, הרב אליעזר אבא הכהן פריעד, תשואותיו חן ורחמים.

